

مقدمه

یکی از هدف‌های مهم نظام سلامت در هر کشور تأمین، حفظ و ارتقای سلامت و کیفیت زندگی تمام افراد جامعه است. برای رسیدن به این مهم، آماده کردن امکانات و تسهیلات مناسب جهت تأمین سلامت جسمی، روانی و اجتماعی انسان در کلیه مراحل زندگی از جمله حقوق اصلی و اولیه هر انسانی به شمار می‌رود. طبق نظر سازمان بهداشت جهانی، سلامت فقط به معنای بیمار نبودن نیست بلکه شامل برخورداری کامل از سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی است. سلامت فقط یک امر زیست‌شناختی نیست و نقش قطعی عوامل اجتماعی و محیطی که بر سلامت مردم موثر هستند از زمان‌های قدیم شناسایی شده و برای اکثر مردم جهان وضعیت سلامت در درجه اول با میزان پیشرفت اقتصادی اجتماعی یعنی درآمد سرانه، سطح تحصیلات، تغذیه، اشتغال، مسکن، نسبت سرباری، بعد خانوار، میزان افزایش جمعیت و... تعیین می‌شود. سلامت اجتماعی که یکی از مولفه‌های سلامتی می‌باشد به توانایی ایفای نقش‌های اجتماعی افراد می‌پردازد و در واقع همان ارزیابی شرایط و کار فرد در جامعه است. زمانی فرد دارای سلامت اجتماعی است که بتواند فعالیت‌ها و نقش‌های اجتماعی خود را در حد متعارف بروز دهد و با جامعه و هنجارهای اجتماعی ارتباط برقرار کند. امروزه سلامت اجتماعی در کنار ابعاد دیگر سلامت، نقش

بیبا رضازاده

مدیرمرکز آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی بوشهر

زهرا عرب نژاد

کارشناس آموزش و ارتقای سلامت
دانشگاه علوم پزشکی مشهد

اهداف آموزشی

انتظاری رود خوانندگان محترم پس از مطالعه.

- سلامت اجتماعی را تعریف کنند.
- فرآیند تاثیر گذاری اجتماع بر نظام سلامت را شرح دهند.
- اهمیت و جایگاه مولفه‌های اجتماعی را بیان کنند.

سلامت اجتماعی در قلمرو نظام سلامت

**سلامت
فرد، پایه و بنیان
سلامت جامعه است و
جامعه نقش تعیین کننده‌ای
در سلامت افراد دارد. این دو
آنچنان به هم وابسته اند که
نمی‌توان حد و مرزی برای
آن قایل شد.**

سلامت اجتماعی

واهمیت گسترده‌ای یافته است و بی توجهی به جنبه اجتماعی سلامت موجب افزایش آسیب پذیری افراد در ابعاد جسمی و روانی نیز می‌شود از این رو در این مقاله برآنیم تا ضمن تعریفی روشن از ابعاد سلامت اجتماعی به جایگاه و نقش آن در قلمرو نظام سلامت بپردازیم.

سلامت فرد پایه و بنیان سلامت جامعه است و جامعه نقش تعیین کننده‌ای در سلامت افراد دارد. این دو آنچنان به هم وابسته اند که نمی‌توان حد و مرزی برای آن قایل شد. سلامت اجتماعی به چگونگی وضعیت ارتباط فرد با دیگران در جامعه اشاره دارد و دربرگیرنده عواملی است که در کنار یکدیگر نشانگر کمیت و کیفیت عمل افراد در زندگی اجتماعی است مانند نقش همسایه، همکار و همشهری. وجه اجتماعی سلامت شامل سطوح مهارت های اجتماعی، عملکرد اجتماعی و توانایی شناخت هر شخص از خود در جایگاه عضوی از جامعه بزرگ تر است. به طور کلی از این دیدگاه هر کس عضوی از افراد خانواده و عضو یک جامعه بزرگ تر به شمار می‌آید و بر شرایط اقتصادی و اجتماعی و رفاه در رابطه با شبکه‌ای اجتماعی تاثیر گذار می‌شود.

بلوک و برسلو برای اولین بار در سال ۱۹۷۲ در پژوهشی به مفهوم سلامت اجتماعی می‌پردازند. آن‌ها مفهوم سلامت اجتماعی را با «درجه عملکرد اعضای جامعه» مترادف کرده و شاخص سلامت اجتماعی را ساختند. آن‌ها تلاش کردند تا با طرح پرسش‌های گوناگون در ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی سلامت فردی، به میزان فعالیت و عملکرد فرد در جامعه برسند.

«لارسن» سلامت اجتماعی را ارزیابی فرد از کیفیت روابطش با خانواده، دیگران و گروه‌های اجتماعی تعریف می‌کند. وی معتقد است که مقیاس سلامت اجتماعی بخشی از سلامت فرد را می‌سنجد که نشانگر رضایت یا نارضایتی فرد از زندگی و محیط اجتماعی اش است و در واقع شامل پاسخ‌های درونی فرد همچون احساس، تفکر و رفتار است.

دونالد و همکارانش معتقد بودند که سلامت امری فراتر

از گزارش علایم بیماری، میزان بیماری‌ها و قابلیت‌های کارکردی فرد است. آن‌ها معتقد بودند که رفاه و آسایش فردی امری متمایز از سلامت جسمی و روانی است. براساس برداشت آنان سلامت اجتماعی در حقیقت هم بخشی از ارکان وضع سلامت محسوب می‌شود و هم می‌تواند تابعی از آن باشد. سنجش محتوای سلامت اجتماعی از ابتدا از طریق تمرکز بر «فرد» و در رابطه با تعاملات میان فردی مثلاً ملاقات با دوستان و مشارکت اجتماعی مانند عضویت در گروه‌ها مورد سنجش قرار گرفت و در اندازه‌گیری آن ارکان عینی مثلاً تعداد دوستان و ذهنی مانند کیفیت روابط دوستانه، هر دو در تعریف منظور شده بود.

«کییز» سلامت اجتماعی را با ارایه مقیاسی جامع‌تر و با شمول ابعاد اجتماعی و محیطی زندگی فرد در سال ۱۹۹۸ مفهوم سازی کرد و فرض را بر این می‌گذارد که افراد کیفیت زندگی و عملکرد شخصی‌شان را با معیارهای اجتماعی‌شان ارزشیابی می‌کنند. وی بر اساس این تعریف مدل پنج عاملی خود را مطرح می‌کند

که در آن انسجام، پذیرش، شکوفایی، مشارکت و انطباق اجتماعی شاخص‌های سلامت اجتماعی را تشکیل می‌دهند. منظور از شکوفایی اعتقاد داشتن به این است که جامعه به شکل مثبتی در حال رشد است و سرنوشت خود را تعیین و کنترل می‌کند. منظور از همبستگی اجتماعی اعتقاد داشتن به این نکته است که اجتماع قابل فهم، منطقی و قابل پیش بینی است. یکپارچگی اجتماعی به مفهوم احساس تعلق به جامعه و احساس حمایت شدن از طرف جامعه است و پذیرش اجتماعی، داشتن گرایش‌های مثبت نسبت به افراد، تصدیق کردن دیگران و پذیرفتن افراد علی‌رغم برخی رفتار سردرگم‌کننده و پیچیده آن‌ها است و منظور از مشارکت اجتماعی باوری است که طبق آن فرد خود را عضو حیاتی از اجتماع می‌داند که در مسایل مهم آن می‌تواند تصمیم‌گیرنده باشد. هر کدام از این مولفه‌ها تاثیر شگرفی بر سلامت آحاد جامعه دارد.

بنابراین سلامت اجتماعی عامل مهمی در پذیرش هنجارهای اجتماعی است که فرد را قادر به تعادل مثبت و اجتناب از پاسخ‌های نامطلوب می‌کند. افرادی که از سلامت اجتماعی برخوردارند می‌توانند با چالش‌های زندگی اجتماعی روبرو شوند و با آن‌ها مقابله نمایند و عملکرد بهتری در جامعه داشته باشند.

حوزه سلامت اجتماعی از سال‌های ۱۹۹۵ به بعد علاوه بر نگرش کلی و عامی که بر کیفیت سلامت در میان تمام افراد دارد، در کشورهای صنعتی گرایش خاصی را در دو بعد سلامت روانی و نیز سلامت اجتماعی آغاز کرده است. گروهی از کارشناسان در این تلاش بوده‌اند که

از طریق عملیاتی کردن مفهوم «ارتقای سلامت» اهداف کلی شعار «بهداشت برای همه» را با زمینه‌های اجتماعی سلامت در مفهوم عام پیوند بزنند. آنان معتقدند که «ارتقای سلامت» در حقیقت در برگیرنده زمینه‌های اقدام اجتماعی برای توسعه سطح سلامت است. ارتقای سطح سلامت بر این اساس از دو طریق امکان‌پذیر است که یکی از آن‌ها توسعه شیوه‌های سالم زندگی و اقدام اجتماعی برای سلامت است و دیگری ایجاد شرایطی است که زیستن در یک حیات سالم را امکان‌پذیر سازد. موضوع اول در برگیرنده توانمندسازی انسان‌ها از طریق آگاهی‌ها و مهارت‌های ضروری برای یک زندگی سالم است و موضوع دوم تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاران به گونه‌ای است که سیاست‌های عمومی و برنامه‌های حامی سلامت عمومی را در سطح جامعه پیگیری نمایند، که پیشگیری از انحرافات اجتماعی از گسترده‌ترین ارکان این بخش است. تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت به عنوان شرایط اجتماعی است که مردم در آن کار و زندگی کرده و عمر می‌گذرانند شناخته می‌شود. دیدگاه تعیین‌کننده‌های اجتماعی به عواملی که به مردم برای سالم بودن کمک می‌کنند، بیش از خدمتی که به مردم وقتی بیمارند کمک می‌کند اهمیت می‌دهد.

در ایران براساس گزارش کمیسیون ملی تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت حیطه‌های اولویت دار عبارتند از: تکامل دوران کودکی، سلامت معنوی و روانی، ارایه عادلانه خدمات سلامت، بیکاری و امنیت شغلی، تغذیه و امنیت غذایی، شیوه زندگی سالم، آموزش، آگاهی و تحصیلات، مسکن، محیط‌های سالم، حمایت اجتماعی، حوادث، حاشیه نشینی و مناطق محروم دور افتاده، توزیع عادلانه درآمد و امنیت اقتصادی یعنی به عبارتی تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت شامل شرایطی است که مردم در آن دنیا می‌آیند رشد، زندگی و کار می‌کنند و پا به سن می‌گذارند. قدرتمندترین عوامل موثر بر سلامت شرایط اجتماعی هستند که مردم در آن زندگی و کار می‌کنند. مسؤولیتی فردی، کشوری و حتی بین‌المللی است که تلاش مشترک کلیه سطوح جامعه را می‌طلبد. شیوه زندگی افراد مختلف نشان می‌دهد انتخاب آن‌ها در

مجاورت با خطرها و عوامل موثر بر سلامت آنان است. تجربه سایر کشورها نشان داده است که سلامت عمومی جامعه تامین نخواهد شد مگر اینکه مولفه‌ها و تعیین کننده‌های سلامت اجتماعی مد نظر قرار گیرند، چرا که همه ابعاد سلامت تحت تاثیر این عوامل قرار می‌گیرند.

نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت سلامت اجتماعی در جامعه باید در جست‌وجوی راه‌هایی بود که موجبات افزایش آن فراهم آید. برای افزایش سلامت اجتماعی در جامعه لازم است در سیاست‌گذاری‌ها به همه بخش‌های مرتبط توجه شود و تاثیرات احتمالی سیاست‌ها بر سلامت در جامعه بررسی شده و سپس بر اساس آن، سیاست‌ها هماهنگ شوند، مداخله‌های ارتقایی و برنامه‌ریزی‌های مناسب در این زمینه طراحی و در قالب سیاست‌های خرد و کلان اجرا شوند.

همانطور که مشخص است وزارت بهداشت نقش حیاتی در این تغییرات و سیاست‌ها دارد. سیاست‌های لازم در سلامت باید به سمت توانمند کردن مردم برای انتخاب

شیوه‌های زندگی سالم و کاهش شکاف بین فقیر و غنی رهبری شوند، برای نیل به این اهداف به مدیریتی نیاز است که بردانش‌های مرتبط احاطه داشته و در عین حال از نگرش‌های اخلاقی و هوشیاری سیاسی لازم نیز برخوردار باشد.

پیشنهادات

* ایجاد برابری و تعادل در میان گروه‌های مختلف اجتماعی با تسری شبکه خدمات سلامت و ایجاد دسترسی بموقع و عادلانه

* توجه به نشاط اجتماعی به عنوان مولفه مهم و پایه اساس کاهش استرس در جامعه بخصوص در دوران اپیدمی‌ها

* ایجاد انسجام و مشارکت اجتماعی با محور قراردادن خانه‌های مشارکت مردمی و استفاده از لایه‌های مختلف جامعه در تدوین سند چشم‌انداز سلامت آتی

* توجه به نقش بهورزان و مراقبان سلامت به عنوان پیوند واقعی مولفه‌های اجتماعی بین نظام سلامت، مردم و سایر بخش‌های جامعه

منابع

- * مطلق، محمد اسماعیل؛ اولیائی منش؛ علیرضا؛ بهشتیان، مریم «سلامت و عوامل اجتماعی تعیین کننده آن» تهران، انتشارات موفق: ۱۳۸۷
- * ریو، جان مارشال. «انگیزش و هیجان»، ترجمه یحیی سیدمحمدی، تهران، نشر ویرایش: ۱۳۸۶
- * حسینی، سیده فاطمه (۱۳۸۷)، بررسی میزان سلامت اجتماعی و عوامل موثر بر آن در دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی، پایان نامه کارشناسی ارشد مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- * سجادی، حمیرا (۱۳۸۰)، سنجش سلامت اجتماعی، فصلنامه مددکاری اجتماعی، شماره ۸: ۳۹-۴۹
- * فروم، اریک، (۱۳۸۵)، جامعه سالم، ترجمه اکبر تبریزی، تهران: نشر بهجت.
- * اکبریان، مهدی؛ عبدالله، تباردزی؛ محمدابراهیم، خاکی؛ (۱۳۸۹) سلامت اجتماعی، پلیس و احساس امنیت، مجموعه مقالات نخستین هم‌اندیشی ملی سلامت اجتماعی: ۹۲-۱۰۹
- * موحدی، امین (۱۳۸۹)، تاثیر سلامت اجتماعی بر میزان کیفیت زندگی کارکنان بانک ملی ایران (مطالعه موردی: بانک ملی شعب شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- * وحیدی، رضا قلی؛ کوشا، احمد، کلانتری، هادی؛ صادق تبریزی، جعفر؛ «تعیین کننده‌های اجتماعی سلامت و سازمان‌های مرتبط در استان آذربایجان شرقی» مجله سلامت و بهداشت، دوره سوم، شماره چهارم، زمستان: ۱۳۹۱
- * سجادی، حمیرا؛ صدراسادات، سیدجلال؛ «شاخص‌های سلامت اجتماعی» اطلاعات سیاسی-اقتصادی، تهران: ۱۳۸۴

به این موضوع امتیاز دهید (۱۰۰ تا). کد موضوع ۱۰۵۲۱۱ پیامک ۳۰۰۰۷۲۷۳۱۰۰۱. نحوه امتیاز دهی: امتیاز-شماره مقاله. مثال: اگر امتیاز شما ۸۰ باشد (۸۰-۱۰۵۲۱۱)